

РУСНАК Ю. І.,
кандидат юридичних наук,
професор кафедри фінансового
та банківського права,
заслужений юрист України,
(Інститут права імені князя Володимира
Великого Міжрегіональної Академії
управління персоналом)

УДК 330.322:332(045)

ВПЛИВ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ

Статтю присвячено дослідженню впливу політико-правових чинників на формування інвестиційного клімату. Розкриваються підходи до його оцінки. Здійснено оцінку сучасного стану й перспектив розвитку інвестиційного клімату України.

Ключові слова: *інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість країни, політичні чинники, правові чинники, правовий режим інвестицій, правове регулювання іноземних інвестицій.*

Статья посвящена исследованию влияния политико-правовых факторов на формирование инвестиционного климата. Раскрываются подходы к его оценке. Осуществлена оценка современного состояния и перспективы развития инвестиционного климата Украины.

Ключевые слова: *инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность страны, политические факторы, правовые факторы, правовой режим инвестиций, правовое регулирование иностранных инвестиций.*

The article is sacred to research of influence political and legal factors on forming of investment climate. Going open up near his estimation. Realizable estimation of the modern state and prospect of development investment climate of Ukraine.

Key words: *investment climate, investment attractiveness of country, political factors, legal factors, legal mode of investments, legal adjusting of foreign investments.*

Вступ. Інвестиційний клімат є важливим фактором, який визначає успіх країни в підвищенні рівня інвестицій, що позитивно впливає на темпи економічного зростання країни. Інвестиційний клімат – це низка факторів, які визначають рішення приватного сектора для інвестування.

Сприятливий інвестиційний клімат іде на користь як вітчизняних, так і іноземних інвесторів, проте для цього потрібна ефективна система для підтримки, створення бізнесу та його зростання, розбудова підприємницьких навичок і сприяння розвитку ділових зв'язків. Крім того, мають існувати відповідні механізми для сприяння діалогу з питань розвитку держави, приватного сектора з урядом і громадянським суспільством. Саме тому важливою складовою розвитку інвестиційного клімату є політико-правові чинники, які регулюють інвестиційні взаємовідносини на всіх рівнях.

Теоретичні й практичні засади формування інвестиційного клімату в державі вивчали такі вітчизняні й зарубіжні вчені, як О. Вовчак, В. Балабанов, О. Кириченко, В. Ковальов, Л. Нейкова, А. Пересада, А. Чухно, У. Шарп, Л. Гітман, А. Мертенс, М. Денисенко,



А. Поручник, П. Рогожкін, Н. Тараненко, Д. Черваньов, В. Федоренко, В. Шевчук. Розвідки цих авторів є фундаментальними та становлять основу подальших досліджень щодо особливостей формування інвестиційного клімату в країні.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні сутності поняття «інвестиційний клімат» і факторів, що впливають на нього, а також у здійсненні впливу політико-правових чинників на формування інвестиційного клімату й підходів до його оцінки, проведенні оцінки сучасного стану й перспектив розвитку інвестиційного клімату України.

Результати дослідження. Визначальну роль у формуванні інвестиційного клімату відіграє держава. Важливий вплив на формування інвестиційного клімату мають такі фактори, як доступність кредитів для інвесторів, соціально-політична стабільність країни, рівень корупції в державі, рівень податкових і відсоткових ставок за інвестиційними кредитами, величина експортного й імпортного мита, які визначають можливість вивезення прибутку (або продукції) та імпорту устаткування, технологій тощо.

На нашу думку, факторами, які найсуттєвіше впливають на формування інвестиційної привабливості країни, є доступність кредитів для інвесторів і соціально-політична стабільність [1]. Ступінь кожного з наведених параметрів залежить переважно від стану політичної системи, здатності цієї системи генерувати позитивні імпульси. Важливе значення при цьому мають міцність демократичних інститутів та ефективне забезпечення прав і свобод. Таким чином, чим стабільнішою є політична система, тим важливішими стають економічні критерії під час визначення інвестиційного клімату. Під стабільністю й передбачуваністю політичної системи ми розуміємо насамперед згоду політичної еліти (на всіх рівнях ієрархії влади) щодо основних соціально-політичних та економічних проблем, конструктивну взаємодію виконавчої, законодавчої й судової влади, центру та регіонів, а також підтримку населенням політики, що проводиться керівництвом країни.

Умовно політико-правові чинники можна поділити на такі підгрупи:

1) політичні чинники (вплив політичних процесів на формування інвестиційного клімату, політичний режим, стабільність політичної системи, наявність чи відсутність конфліктів між політичними опонентами, частота зміни урядів, кількість політичних скандалів, рівень довіри до влади, політичні рішення щодо інвестиційного клімату);

2) правові чинники (характеризуються наявністю стабільного законодавства, конституційних законів, кодексів, законів, що захищають права власності й права інвесторів, їх несуперечливістю, простотою та чіткістю, що передбачає наявність прямої дії й механізмів виконання, а також ефективність судової системи, рівень корупції).

Важливим фактором привабливості інвестиційного клімату є його політична складова. Знання стану й особливостей розвитку політичного середовища, характеру та тенденцій його змін багато в чому визначають ефективність інвестиційної діяльності. Реальна оцінка соціально-політичних подій, що відбуваються в суспільстві, дає змогу істотно знизити комерційний і фінансовий ризики підприємницької діяльності, а також ризики інвестиційних процесів у цілому [2].

Політична нестабільність викликає підвищену невпевненість підприємця не лише в успішності результатів діяльності, а й у можливості ведення справи. Вона не дозволяє налагодити надійні та довготривалі зв'язки з партнерами, що є найважливішою умовою успіху справи. Політичний ризик має негативний вплив на ПІІ через невизначеність можливих наслідків [3]. Низька договірна дисципліна, яка посилюється руйнуванням колись єдиного економічного простору, міжрегіональних зв'язків, призводить до виникнення ризиків зриву договорів, порушення термінів поставок, що в умовах недостатності ресурсів веде до порушення циклів виробництва й інших ризиків.

Таким чином, політична нестабільність посилює загальний рівень підприємницького ризику, причому як для вітчизняних підприємців, так і для партнерів за кордоном. Втрати під впливом непередбачених політичних факторів проявляються у формі несподіваної зміни умов господарської діяльності, що створює несприятливе для підприємця тло та тим самим здатне привести до підвищених витрат ресурсів і втрати прибутку [4, с. 47; 5].



Питання правового режиму іноземних інвестицій є досить актуальним як на практиці, так і в теорії. Слово «режим» (фр. – управління) означає сукупність засобів, заходів, норм, які використовуються для досягнення певної мети [6, с. 11]. Під правовим режимом варто розуміти особливий порядок регулювання, що полягає в застосуванні певної сукупності правових засобів, які створюють своєрідне поєднання велінь, дозволів і заборон та встановлюють особливу спрямованість правового регулювання, що реалізується через специфіку елементів механізму регулювання зазначених відносин [7].

Правове регулювання іноземних інвестицій здійснюється національним законодавством, на яке впливає міжнародне право. Норми національного права встановлюють правовий режим іноземних інвестицій: національний, пільговий чи обмежувальний. Вибір конкретних правових засобів для регулювання іноземних інвестицій залежить від конкретних соціально-економічних умов [8].

На надходження іноземних інвестицій впливає інвестиційний клімат держави – сукупність політичних, правових, економічних і соціальних умов, що сприяють та забезпечують інвестиційну діяльність іноземних інвесторів [9]. Сприятливий інвестиційний клімат покликаний забезпечити захист інвестора від інвестиційних ризиків.

Механізм залучення іноземних інвестицій передбачає розвиток насамперед законодавчої бази країни, яка залучає ці інвестиції, оскільки без конкретно закріпленого в законодавстві поняття відносин між державою та іноземним інвестором існують дуже високі ризики для інвестування, не можна бути повністю впевненим не лише в отриманні прибутку, а й у повному їх поверненні. Тому держава формує спеціальну політику для залучення іноземних інвестицій, яка має здійснюватись послідовно, не відходячи від плану [10].

Регулювання іноземних інвестицій можна розділити на два етапи: створення сприятливих умов та пряму участь державних органів в інвестиційній діяльності.

Етап створення сприятливих умов включає в себе такі моменти:

- встановлення суб'єктами інвестиційної діяльності різних пільг щодо сплати, переважно місцевих податків;
- захист і дотримання інтересів інвесторів; надання різним суб'єктам інвестиційного процесу пільгових умов щодо використання ресурсів, які не суперечать національному законодавству [11].

Етап прямої участі державних органів в інвестиційній діяльності включає в себе такі кроки:

- твердження, розробку й фінансування різних інвестиційних проектів, які виконуються національними одиницями управління;
- розміщення на основі конкурсів і тендерів для фінансування бюджетами органів самоврядування різних інвестиційних проектів іноземних інвесторів;
- здійснення експертизи іноземних інвестиційних проектів;
- емісію різних муніципальних позик;
- залучення в інвестиційний процес тимчасових законсервованих підприємств, будівництв, об'єктів, що перебувають у державній власності.

Ці два етапи регулювання іноземних інвестицій повинні проходити з дотриманням національного законодавства [12].

Державне регулювання іноземних інвестицій до початку 1980-х рр. становило (і досі являє собою) сукупність певних норм, які включали такі аспекти:

1) різні форми на законодавчому рівні:

- законодавство про власність;
- банківське й валютне законодавство;
- законодавство про зовнішньоекономічну діяльність;
- податкове законодавство;
- митне законодавство;
- антимонопольне законодавство;



– законодавство про охорону навколишнього середовища та інші нормативно-правові акти;

2) режим функціонування інвесторів, що має такі складові:

- діючу процедуру допуску інвестицій;
- наданий режим функціонування інвесторів;
- чинний режим захисту й безпеки для інвесторів;
- відшкодування збитків за заподіяння шкоди;
- чинний режим переказів і платежів, а також інші режими;

3) створення вільних економічних, торгових, промислових та інших зон для іноземних інвесторів, що визначається такими моментами:

- особливими правовими, податковими та митними режимами для іноземних інвесторів, які здійснюють діяльність у країні;
- особливою системою збільшення притоку інвестицій;
- зменшенням державного втручання в господарську діяльність іноземних інвесторів тощо;

4) формування єдиної системи державних та (або) приватних органів, які відповідають за роботу щодо залучення й ефективного використання іноземних інвестицій. У багатьох державах центральним органом, який відповідає за залучення та роботу з іноземними інвесторами, є різні спеціалізовані агентства. Вони можуть бути державними, приватними або змішаними;

5) заходи на всіх рівнях державної влади з формування привабливого образу держави та (або) окремих її територій в очах міжнародної громадськості й потенційних інвесторів.

У всіх розвинених країнах світу держава відіграє ключову роль у розвитку економіки. У руках уряду зосереджуються різні важелі управління економікою (і законодавча влада, і фінансові методи управління, і митна політика). Проте не менш важливою стороною впливу й розвитку економіки є інвестиційна політика держави. Від того, наскільки грамотно та правильно користується уряд набором усіх інструментів, залежить успішний розвиток економіки. Усі без винятку держави зацікавлені в залученні коштів у свою економіку. Для цього створюються серйозні державні програми. Інвестори вкрай чутливо реагують на економічну ситуацію в регіоні та не прагнуть ризикувати своїм капіталом.

Як уже зазначалося, прямі іноземні інвестиції позитивно впливають на економічний розвиток приймаючої держави, сприяючи зростанню ефективності факторів економічного розвитку на основі реструктуризації економіки, розвитку інфраструктури, сприяння зайнятості місцевої робочої сили, передачі технологій, управлінського досвіду, права користування торговою маркою материнської компанії тощо. У держави, яка приймає ПІІ, немає явних причин обмежувати приплив довгострокового капіталу у формі інвестицій. Однак будь-яка держава здійснює регулювання припливу іноземних інвестицій на основі різних заходів, у тому числі здійснюючи вплив на обсяг залучених інвестицій, їх галузевий розподіл. Під час розробки національної політики регулювання інвестиційних потоків держава враховує їх можливий негативний вплив.

На думку зарубіжних аналітиків, необхідно виділити три особливості такого процесу.

По-перше, вкладення іноземного капіталу у виробництво відбувається одноразово, а вивезення прибутку – постійно. Це веде до вирівнювання обсягу раніше ввезеного (у формі капіталовкладень) і вивезеного капіталу (у формі прибутку й доходів). Таким чином, здійснюється «старіння» інвестицій. Однак далеко не завжди інвестор повністю вивозить отриманий прибуток. Щоб стимулювати реінвестування отриманого прибутку в приймаючій країні, необхідний стабільний і сприятливий інвестиційний клімат.

По-друге, капітал (іноземний чи національний), як відомо, вкладається в галузі, які забезпечують найбільш швидку й ефективну віддачу, що може призвести до диспропорційного розвитку національної економіки, якщо держава не регулюватиме напрями руху капіталу.

По-третє, виділяють також психологічний момент, а саме негативне ставлення приватного підприємницького сектора, окремих громадян приймаючої країни до володіння



іноземним капіталом прибутковими галузями, компаніями, впливом, які вони надають на визначення стратегії розвитку тієї чи іншої галузі економіки, тощо.

Висновки. Таким чином, політико-правові заходи мають бути виваженими й послідовними. Наявність ефективних правових умов допуску та функціонування іноземних інвестицій – попередній критерій оцінки інвестиційного клімату приймаючої країни. Без сумніву, вплив політико-правових факторів на формування інвестиційного клімату є досить суттєвим. Проте для повноти дослідження варто розглянути методику оцінки інвестиційного клімату, яка допоможе охарактеризувати країни за їх інвестиційною привабливістю.

Список використаних джерел:

1. Резник Н. Чинники формування інвестиційного клімату / Н. Резник // Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремий бізнес : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2008. – Т. 1. – С. 25–27.
2. Ройзман И. Оценка эффективности инвестиционных проектов: учет региональных рисков / И. Ройзман, А. Шахназаров, И. Гришина // Инвестиции в России. – 1998. – № 10. – С. 13–20.
3. Управління міжнародними інвестиційними проектами : [навч. посібник] / [В. Савчук, С. Прилипко, О. Величко] ; за заг. ред. С. Прилипка. – К. : КНЕУ, 2013. – 470 с.
4. Степаненко А. Венчурне фінансування інвестицій і перспективи його використання і України / А. Степаненко // Фінанси України. – 2009. – № 3. – С. 46–62.
5. Шевченко Н. Фактори, що визначають інвестиційну привабливість держави / Н. Шевченко // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2010. – № 8. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=63>.
6. Крупа Л. К вопросу о юридическом содержании понятия «специальный правовой режим» / Л. Крупа // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 2. – С. 10–14.
7. Товстенюк О. Інвестиційна привабливість як об'єкт діагностики / О. Товстенюк, О. Кузьмін, О. Мельник // Економіка і регіон: науковий вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. – 2011. – № 30. – С. 23–28.
8. Фактори політичного ризику [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.investblog.net.ua>.
9. Харитоновна В. Как «измерить» инвестиционный климат? / В. Харитоновна // Финансы в Сибири. – 1998. – № 3. – С. 13–17.
10. Краківська В. Інвестиційна діяльність та інвестиційна політика в регіоні / В. Краківська // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 4. – С. 8–10.
11. Абрамович І. Напрями активізації державної політики щодо залучення інвестицій в економіку України / І. Абрамович // Економіка та держава. – 2007. – № 3. – С. 49–51.
12. Ванькович Д. Інвестиційний клімат в Україні та шляхи його поліпшення: економіко-правовий аспект / Д. Ванькович, Н. Демчишак // Економіст. – 2007. – № 4. – С. 79–81.

